

ГЕРАСИМОВИЧ

Інна Анатоліївна
afconsul.ua@gmail.comк.е.н., доцент, КНЕУ ім.
Вадима Гетьмана

УДК 657.471

МЕХАНІЗМИ І ІНСТРУМЕНТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ІНЖИНІРИНГУ В
УПРАВЛІННІ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВАMECHANISMS AND INSTRUMENTS OF ACCOUNTING ENGINEERING IN
THE MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE'S PAYMENT CAPACITY

Стаття присвячена розкриттю нових для України механізмів і інструментів бухгалтерського інжинірингу в системі інформаційного обліково-аналітичного забезпечення нового економічного механізму-фінансового інжинірингу, широко використовуваного в світі, що викликано, з 80-х рр. XX ст., новим підйомом науково-технічної революції і необхідністю прогнозувати, з метою контролю, бізнес-процеси, як у виробничій так і фінансовій діяльності.

Статья посвящена раскрытию новых для Украины механизмов и инструментов бухгалтерского инжиниринга в системе информационного учетно-аналитического обеспечения нового экономического механизма-финансового инжиниринга, широко используемого в мире вызванного, с 80-х гг. XX в., новым подъемом научно-технической революции и необходимостью прогнозировать, с целью контроля, бизнес-процессы, как в производственной так и финансовой деятельности.

The article is devoted to the disclosure of new mechanisms and tools for accounting engineering in Ukraine in the system of information accounting and analytical support of the new economic mechanism-financial engineering, widely used in the world, which has been called since the 80's of the twentieth century, a new rise of the scientific and technological revolution and the need to predict, for the purpose of control, business processes both in production and financial activities.

Ключові слова: бізнес-процеси; економічні ситуації; фінансовий інжиніринг; бухгалтерський інжиніринг; моніторингові похідні балансові звіти; ринкова (справедлива) вартість; чисті активи; чисті пасиви; зони фінансового стану

Ключевые слова: бизнес-процессы; экономические ситуации; финансовый инжиниринг; бухгалтерский инжиниринг; мониторинговые производные балансовые отчеты; рыночная (справедливая) стоимость; чистые активы; чистые пассивы; зоны финансового состояния

Keywords: business processes; economic situation; financial engineering; accounting engineering; monitored derivative balance sheets; market value (fair); net assets; net liabilities; zone of financial condition

ВСТУП

Науково-теоретичні і методичні засади фінансового і бухгалтерського інжинірингу висвітлено у працях переважно зарубіжних вчених таких як: Д. Харрінгтона [9]; М. Хаммера [8]; Дж.Ф. Маршала, В.К. Бансала [3]; В.М. Ткача, Шумейко М.В. [10] та вітчизняних: І.А. Бланка [1]; С.Ф. Легенчука [5], О.М. Сохачької [7], але на загальних теоретичних і методичних підходах.

На сьогодні в Україні відсутня методика обліково-аналітичного забезпечення одного з найновіших в системі управління сучасним підприємством – механізму фінансового інжинірингу. Певною мірою окремі методичні підходи до розв'язання цієї проблеми розкрито в працях таких українських науковців як: С.Ф. Голов і В.І. Ефіменко [2]; М.С. Пушкар [6]; І.І. Криштопа [4]. Але практичний аспект цієї проблеми у завершеному вигляді не розв'язано.

МЕТА РОБОТИ полягає у формуванні, в системі управлінського обліку, методичних механізмів та інструментів бухгалтерського інжинірингу для оцінки і регулювання платоспроможності підприємств України, яка постійно змінюється під дією ринкових економічних процесів, з метою збереження і розвитку ними свого бізнесу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та Міжнародні стандарти фінансової звітності. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Під фінансовим станом підприємства розуміється стан його активів, капіталу, зобов'язань, капіталу, до-

ходів, витрат та фінансових результатів.

Його рівень – добрий, задовільний чи незадовільний, збалансований, або активний, пасивний чи нейтральний, визначається через визначення рівня платоспроможності, виходячи із наявних ризиків та можливостей нейтралізувати їх резервами. Головним резервом підприємства є, звичайно, достатність його капіталу.

В сучасних умовах невизначеності ринкового середовища, під фінансовим станом підприємства розуміється, в першу чергу, рівень його платоспроможності, ризиків та резервів необхідних для їх упередження, оптимізації та мінімізації, що в підсумку характеризують його фінансову стійкість, а, отже, і його фінансовий стан.

Вказаний моніторинг здійснюється тільки в масштабах підприємства. В той же час функціонуючі сьогодні різні форми суб'єктів господарювання (концерни, холдинги, асоціації тощо) також вимагають це здійснювати на територіальному або навіть галузевому рівні.

Зазначене викликало необхідність розробки нової методики моніторингу платоспроможності підприємства, яка базується на чистих активах, чистих пасивах, які визначають на підставі моніторингового похідного балансового звіту – головного інструмента управлінського бухгалтерського інжинірингу.

Звідси витікає, що моніторинг платоспроможності повинен відповідати трьом вимогам:

- фінансовий – упередженню фінансової кризи;
- управлінський – упередженню тактичної кризи;
- управлінський стратегічний – упередженню стратегічної кризи.

Платоспроможність, в даний час, на українських підприємствах прийнято визначати, виходячи із фінансової звітності на певну дату:

1) за системою коефіцієнтів, яких вже створено до 100, з них найважливіші – з ліквідності: миттєвої (абсолютної), поточної та проміжної;

2) за якісними показниками: швидкість обороту запасів та дебіторської і кредиторської заборгованості – за тривалістю, кількістю оборотів, обсягів вивільнення коштів з обороту або додаткового їх залучення та рівні ризиків.

Головний недолік обох систем в тому, що вони, прив'язані до оцінки активів і пасивів в історичній вартості, на звітну дату, в той час, як в сьогоднішніх умовах, вартість їх постійно змінюється. Це викликає необхідність в застосуванні на українських підприємствах методів бухгалтерського інжинірингу, що набули широкого застосування з 80-х рр.. ХХ ст. в країнах з розвинутою ринковою економікою, та які своїми механізмами і інструментами практично на любую дату, дають можливість враховувати змінюваність оцінки активів та пасивів. Складені, в результаті їх застосування, моніторингові «Похідні балансові звіти» (коригувальні, хеджовані, гіпотетичні, стратегічні та інші), на підставі оцінки активів і пасивів в ринкових (справедливих, прогнозних, заставних, тендерних, ліквідаційних, відновлюваних та інших) цінах, дають можливість одержати необхідну інформацію, для певної економічної ситуації.

До бухгалтерських інжинірингових механізмів відноситься окремий робочий план рахунків з укрупненням їх в мега-рахунки, як економічні агрегати, виходячи з економічного змісту самих рахунків - це: «Необоротні активи», «Оборотні активи», (з субрахунками «Виробничі запаси», «Витрати виробництва», «Готова продукція і товари», «Грошові кошти», «Покупці і дебітори», «Власний капітал», «Відшкодування наступних витрат в платежів», «Довгострокові зобов'язання», «Короткострокові зобов'язання»). При необхідності, можна передбачити ще є інші групи мега-рахунків для одержання інформації стосовно певних економічних ситуацій у відповідності з поставленими завданнями. До інжинірингових інструментів відносять: фінансові баланси в історичній оцінці, з яких починається обліковий і фінансовий реінжиніринг бізнес-процесів; їх оцінка в ринкових (справедливих) цінах; системи бухгалтерських проводок за подвійним записом; моніторингові похідні (наступні за балансом в історичній оцінці) балансові звіти певного призначення – про фінансовий стан: з врахуванням ризиків і резервів; очікуваних гіпотетичних операцій та стратегічних операцій. Одержана, на їх підставі, інформація про величину чистих активів та чистих пасивів, дає можливість визначити зону фінансового стану в якому знаходиться підприємство – активну, пасивну чи нульову та зробити висновок про платоспроможність, на предмет прийняття рішень власниками з метою збереження і розвитку їх бізнесу. Саме останнє і спонукає нас на здійснення адаптації та вдосконалення світових методик бухгалтерського і фінансового інжинірингу стосовно ринкових особливостей українських підприємств, що сьогодні особливо актуально.

Виходячи із вказаних вимог, пропонується, на відміну від застосовуваної сьогодні, вдосконалена модель облікового забезпечення аналізу і контролю платоспроможності, що розширює рамки традиційних показників новими показниками, завдяки саме застосуванню механізмів і інструментів бухгалтерського інжинірингу, та які дають оцінку, на відміну від існуючих методів, не усередненим показникам, а економічним ситуаціям, пов'язаним з впровадженням науково-дослідних робіт, нових технологій, нових форм і методів організації і оплати праці, оптимізації оподаткування тощо.

Для цього, в управлінському обліку рекомендується методика агрегованих бухгалтерських проводок за мега-рахунками (табл.1), з їх відображеннями в системі моніторингових похідних балансових звітів (табл. 2), на підставі яких одержують інформацію про чисті активи і чисті пасиви і визначають зони фінансового стану та маржу безпеки, а, отже, і рівень платоспроможності сучасного підприємства, що займається бізнесом.

Методику цього процесу розглянемо на прикладі ТОВ «Каховка Протеїн «Агро» з вступним балансом в історичній оцінці - 240000 тис. грн.(табл. 2).

Досягнутий рівень платоспроможності, представлений в балансі, в історичній оцінці чистими активами, без врахування її зростання, за рахунок потенціалу впровадження комплексу інновацій з науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, з

технології та організації праці і виробництва не розкриває дійсний фінансовий стан підприємства. Тому, вступний баланс в історичній оцінці, необхідно скоригувати на очікуваний ефект, який виражається в зростанні обсягів діяльності через зростання обсягів активів та пасивів. Після цього, згідно методики, необхідно здійснити гіпотетичну реалізацію активів і пасивів і погашення зобов'язань з визначенням зони фінансового стану. Для цього коригуючі після статей вступного балансу в історичній оцінці, проводки об'єднуються за двома групами здійснюваних операцій: 1) інноваційні та 2) гіпотетичні.

Група І. Інноваційні операції – це:

- 1) науково-дослідні та проектно-конструкторські;
- 2) зміна структури та організації технології виробництва;
- 3) кваліфікація і досвід персоналу та наукова організація праці;
- 4) оптимізація оподаткування.

Гіпотетичні операції – це прогнозовані операції з повної реалізації необоротних і оборотних активів та погашення за рахунок цього довгострокової і короткострокової кредиторської заборгованості.

Таблиця 1

Реєстр групи фінансово-господарських операцій для визначення платоспроможності – на прикладі олійно-жирового заводу, ТОВ «Каховка Протеїн Агро» Кіровоградської області, з врахуванням його фактичного і прогнозного потенціалу

Зміст операції	Кореспонденція рахунків			
	Дебет		Кредит	
	Назва мега-рахунку	Сума, грн	Назва мега-рахунку	Сума, грн
Інноваційні операції				
1. Впровадження групи інновацій з науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт	«Необоротні активи»	24 000	«Власний капітал»	34 000
	«Оборотні активи»	10 000		
2. Впровадження групи інновацій із зміни структури та організації виробництва та управління підприємством	«Необоротні активи»	18 000	«Власний капітал»	32 000
	«Оборотні активи»	14 000		
3. Реалізація групи підприємств з урахуванням кваліфікації і досвіду персоналу та наукової організації праці	«Необоротні активи»	13 000	«Власний капітал»	1 8000,00
	«Оборотні активи»	5000		
4. Скорочення платежів і бюджету через оптимізацію оподаткування, які направляються на розширення виробництва	«Виробництво»	15 000	«Власний капітал»	15 000
Гіпотетичні операції				
5. Повна реалізація оборотних активів	«Оборотні активи, субрахунок Грошові кошти»	130 000	«Оборотні активи»	125 000
			«Власний капітал»	5000
6. Повна реалізація необоротних активів, ринковою вартістю 120 000 грн, а балансовою історичної 115 000 грн.	«Оборотні активи, субрахунок Грошові кошти»	120 000	«Оборотні активи»	5000
			«Власний капітал»	115 000
7. Погашення короткострокових зобов'язань наявних на вступному балансі в історичній оцінці	«Короткострокові зобов'язання»	85 000	«Власний капітал»	5000
			«Оборотні активи, субрахунок Грошові кошти»	800 000
8. Погашення довгострокових зобов'язань балансовою історичною вартістю	«Довгострокові зобов'язання»	55 000	«Власний капітал»	5000
			«Оборотні активи, субрахунок Грошові кошти»	50 000

Таблиця 2

Модель моніторингового похідного балансового звіту ТОВ «Каховка Протеїн «Агро» на предмет визначення платоспроможності (в тис. грн).

Мега-рахунки	Вступний баланс в історичній оцінці (тис.грн)	Коригуючі проводки на здійснення заходів науково-технічного прогресу		Скоригований баланс Сума	Гіпотетичні проводки		Гіпотетичний баланс Сума
		Дебет	Кредит		Дебет	Кредит	
1.Необоротні активи	115000	1)24000 2)18000 3)13000		170000		6)115000	
2.Оборотні активи	125000	1)10000 2)14000 3)5000 4)15000		169000	5)130000 6)120000	5)125000 7)80000 8)50000	120000
3. Баланс активів	240000			339000			
4. Власний капітал	100000		1)34000 2)32000 3)18000 4)15000	199000		5)5000 6)5000 7)5000 8)5000	120000
5. Довгострокові зобов'язання	55000			55000	7)55000		
6. Короткострокові зобов'язання	85000			85000	8)85000		
Баланс пасивів	240000			339000			
Обороти	x	99000	99000	199000	335000	390000	
Чисті активи	100000	x	x	199000	x	x	120000
Чисті пасиви							
Реальний фінансовий стан	100000			199000			120000
Цінова складова до історичного	x			99000			120000
Зони фінансового стану	Активна						120000
	Пасивна						
	Нейтральна	0		0			

В результаті відображення на мега-рахунках вступного балансу вищевказаних моніторингових проводок по операціях з науково-технічного прогресу, складається моніторинговий похідний балансовий звіт (табл. 2). За його даними, обсяг чистих активів зріс майже в 2 рази – з 100000 до 199000 тис. грн. Цей новий обсяг чистих активів, із збереженням нейтральної зони фінансового стану, свідчить, як про зростання фінансового потенціалу підприємства, так і збереження його платоспроможності.

В результаті відображення моніторингових проводок по гіпотетичних операціях з повної реалізації необоротних і оборотних активів, тобто майна, складено моніторинговий гіпотетичний похідний балансовий звіт (табл. 2, права колонка). Обсяг чистих активів знаходиться в межах чистих пасивів – 120000 тис. грн., що свідчить про збереження платоспроможності підприємства, адже воно має нейтральну (нульову) зону фінансового стану.

ВИСНОВКИ

Ринок і конкуренція – це основа сучасних світових економічних відносин. Виживає, розвивається тільки той підприємець чи підприємство, яке володіє інформацією не тільки про наявні ризики і резерви, але й може прогнозувати його максимально, враховуючи вплив різних внутрішніх і зовнішніх факторів. Прийнята і діюча сьогодні на українських підприємствах методика оцінки фінансового стану, яка базується на коефіцієнтних методах, не може забезпечити такою

інформацією, в силу того, що вказані методи не враховують прогнозування ризиків, резервів, ціновий вплив на наявне майно, тобто не дають інформацію про реальну платоспроможність на необхідну дату для прийняття власниками (менеджерами) регулюючих рішень для ведення бізнесу. Вчені і практика країн з розвинутою ринковою економікою запропонували з середини ХХ ст., нову методіку визначення поточної і прогнозної платоспроможності – на підставі механізмів і інструментів «бухгалтерського інжинірингу». Вона є складовою системи управлінського обліку та включає в себе: спеціальний робочий план мега-рахунків, виходячи з їх економічного змісту; оцінки здійснюваних господарсько-фінансових операцій в ринкових (справедливих) цінах; складання моніторингових похідних балансових звітів спеціального призначення, які розкривають платоспроможність з точки зору діючих і очікуваних ризиків та резервів за окремими економічними ситуаціями. Саме методичні засади цих нових бухгалтерських інжинірингових інструментів і механізмів, стосовно оцінки фактичного, тактичного і прогнозного стану ризиків і резервів і розкриті в даній статті. Звичайно, постійний розвиток і вдосконалення ринкових відносин на підприємствах України вимагає в перспективі подальших досліджень в цьому напрямі.

Список використаних джерел

1) Бланк І.А., Словарь-справочник фінансового менеджера / Бланк І.А. // – Київ: «Ніка-Центр»;

Эльга, 1998, с. 35

2) Голов С.Ф., Ефименко В.И. Учёт и контроль затрат: пути развития, Ж. Бухгалтерский учёт, 1991, № 11; с. 5-11.

3) Джон Ф. Маршал, Випул К. Бансал. Финансовая инженерия. Полное руководство по финансовым нововведениям. Перевод с англ. «М., Инфра. М.,-1998. – 784 с.

4) Криштопа І.І. Стратегічний облік об'єднаного бізнесу: Методологія, моделювання, організація. Монографія. Кривий Ріг. 2016. – 464 с.

5) Легенчук С.Ф., Вольська К.О., Вакун О.В. Документування в бухгалтерському обліку: процесний підхід. Монографія. Івано-Франківськ 2016- 226 с.

6) Пушкар М.С. Контролінг – інформаційна під-

система стратегічного менеджменту. Монографія. Тернопіль, Карт-бланш. 2004.- 230 с.

7) Сохацька О.М. Фінансовий інжиніринг. - Тернопіль, 2011. - 475 с.

8) Хаммер М. Реинжиниринг корпорации: манифест революции в бизнесе / М. Хаммер, Д. Чампи; пер. с англ. -Изд-во Манн, Иванов и Фербер, 2005. – 118 с.

9) Харрингтон Д. Эсселинг К.С., Харм Ван Нимвеген. Оптимизация бизнес-процессов: документирование, анализ, управление, оптимизация / Д. Харрингтон. - СПб. АЗБУКА БМикро. – 2002. – 750 с.

10) Ткач В.И., Шумейко М.В. Инжиниринговая теория бухгалтерского учета. Ж. Международный бухгалтерский учёт – 2013, № 46, с.2-8.